

medustapanje, opšte meduprožimanje svega sa svim koje je još moguće samo zamisliti. Svaki deo je celina i celina je prisutna u svakom delu. Energija se ne gubi, menja tek oblik. Materija je tek oblik energije, sve teče, odlazi i vraća se da bi iznova tečlo. Ali pored svega ta ironična uteha teši i od "govora sekire u našoj šumi, gde sam, goli panj, ostao sam".

BRANISLAV KUPUSINAC:
»SREBRNA VRATA«,
Narodna biblioteka
»Karlo Bljelicki«, Sombor,
1983.

Piše: Zoran M. Mandić

Knjigom "Srebrena vrata", koju je u okviru svoje edicije "Golub" objavila Narodna biblioteka "Karlo Bljelicki" u Somboru, Branislav Kupusinac (1931) inistira na tokovima one lirike koja se vaspitava na procesima uspostavljanja formi jezika i ukusa, jednog, u osnovi, romantičarskog iskaza. Instaliranjem romantičarskih oznaka u svojoj drugoj (i dugo očekivanoj) knjigi ispovesti, Kupusinac, u stvari, teži nalaženju univerzalnog kalausa kojim će otvoriti vrata "neke svoje unutarnje", "individualnosti", koja se, poput Valerijeve "šetalice", kreće tamo-amo, ali uvek između tačaka fiksiranih potpuno definisanim slikom ili emocijom, kao predstave onoga što je odsutno (potrošeno), i u šta je upletena strepnja o neposedovanju mogućnosti za pružanje potpore i posudivanje snage: predviđajima, lutanjima, nadanjima, željama ili namerama.

U suštini, takav postupak iziskuje pisca (pesnika), koji u svom čudesnom, ali i odbranaškom stavu (ispovedanju), može jedino vrednostima, tonovima i pismom praktičnog govora da sluša (i tumači) svet spoljnih i ultrašnjih slika. I da pri tome (svim stanjima) ostane nezavisan od uspostavljenih formi konkretnističkog ili apstraktног pevanja, propuštajući ili cedeći, kroz sebe, samo one načine koji mogu da stanu u "obruč za snove".

Pesnici ovakvog profila ne poznavaju poetološke tablice vrednosti, jer oni i najbanalnije aksiološke "privide" raskviraju i zamenjuju tehnologijom "subjektivnog" samoosvećivanja i samooslobadanja, jer ih poezija reci-pročno oslobađa od prošlosti i budućnosti, ostavljajući im sadršnjost kao meru i sumnu u procesu ispoljavanja.

"Srebrena vrata" zamišljena su kao poetički triptih o: uspomeni, nostalgiji i pomnenju. Uprošćeno, reč je o temi koju Kupusinac varira kroz geografiju svog detinjstva (mladosti), kruženjem azbučnih istina o životu kao projekciji smisla, volje za skladom i formama lepote.

Najveći deo Kupusinčevog "srebrenog triptiha" posvećen je Somboru (sanjaru i oraću na čistini), njegovim isprepletenim ulicama, koje su mnogi svetski putnici, kao prisećanje, spominjali u svojim putopisima i letopisima. Na jednom mestu Kupusinac kaže: "Sombor je važna stаница umornih godina" – izražavajući tako svoju apologetsku ljubav prema gradu u kojem se nalazi njegovo intelektualno, emotivno i caroljsko oformljenje.

Ljubav prema gradu, kao primarni sloj Kupusinčeve lirike, pesnički je čin koji je antagonistički okrenut

kultu golog pesničkog znaka. Kupusinac se suprotstavlja jasno uređenom svetu stvari, koju su naučnu i ljudsku inteligenciju iskoristili da bi vladali ljudima, njihovim odnosima i sistemima.

Zauzvrat, on nudi "panonske pesme" kao novu i jedinu osećajnost u promišljanju sveta. To su "ili akordi" za "neverotvrde duge u glavi (zaljubljenike rečnih pristaništa) blage kiše" jutro, podne i veče na bari. Za neminovnu negaciju apsolutističkog urbanizma (betona, katrana, parketa, salona, letnjikovaca ili agro-biznisa).

U drugom "tomu" svog "triptiha" (Sizifovom bratu), Kupusinac, ipak, podleže sukobu sa samim sobom, kada govor o okovima ljudske lepote, načinima umiranja i vremenu koje nas zaspia prahom večnosti, a večnost je smrt. Nabranjem svojih strahova, Kupusinac podsvesno izražava i sumnu u mogućnost poezije da nas osloboди i doveđe do "večitih obala detinjstva", do "šumova žita" i sigurnosti da se ništa neće srušiti u svetu Afeljovih i drugih (krivih i pravih) tornjeva.

DAMNJAN ANTONIJEVIĆ:
»AKCIJA KRITIKE«,
matica srpska,
novi sad, 1983.
piše: milić nenin

Da kojim slučajem, u podnaslovu knjige koja je pred nama stoji da su u pitanju parodije književno kritičkih tekstova, ovo bi bez sumnje bila uspešna knjiga. Ako već hoćemo da iz toga ugla (kao parodiju) posmatramo ovu knjigu, moramo osvetliti supertlost našeg kritičara. Prvo, podsmeva se izboru književnih kritičara koji počiva na »proverenim« imenima, zatim strukturi knjige koja počiva prvenstveno na objavljenim tekstovima (uredno, po hronologiji složenim), pa vispremo ukazivanje na ono već pozнатo izbegavanje svih mogućih problemskih tačaka, gde tekst zapravo niti počinje niti se razrešava (već ostaje na površini uz nelzbežno ponavljanje), zatim ono čuveno traganje za "glavnim junakom" ...)

Shvaćen kao parodija književne kritike koja neguje bezličan govor, bez sumnje najuspeliji je tekst o "Znakovima poređ put" IVE Andriću. Naš kritičar kao da parodira "glagoljivost" (zaoštavajući je da vidljivo); objašnjava sopstveni naslov, da bi uhvatio čitaoca u zamku iz koje nema izlaza: dok mu ne ponovi više puta da Andrić piše o prolaznosti. Supstilno je (i dosledno) sprovedena i ironizacija Damjanjana Antonijevića upućena na račun onih koji se koriste proizvoljnim poređenjima bez namere da ih unutar teksta osmisle. Tako naš autor, između ostalog, поминje vezu "Nemira" i "Ex ponta" i "Znakova poređ put"; bez da ozbiljnije posmatra odnos tih Andrićevih dela. (Zašto se jednom ne napiše esej o nedodirljivosti sopstvenog teksta? Zar se između 1978. i 1983. godine – kada je rukopis ponovo objavljen – nije pojavila nijedna rečenica o Andriću pesniku koja bi ovde, – makar u fushnoti, našla odziv u tekstu našeg autora. Ili esej računa na bezbržnost.) Možemo se zadržati samo na ključnim tekstovima ove knjige. Uz pomenuti tekst o Andriću, to je sigurno tekst o poeziji Vaska Pope. Surov je Antonijević prema govoru kritike koja svoju uverljivost traži u prenatalnosti. Podsmeva se nezgrapno rečenicu: "Zapravo je u

poem "Oči Sutjeske" mnogo bolje, poetski ubedljivije i jače, umetnički bogatije dato da izlaženje iz mrača u svetlost, iz beznađa u nadu, sopstvenom mukom, uz borbu, nego u kraju 'Oružana dobrota'. Znači "mnogo bolje, poetski ubedljivije i jače, umetnički bogatije". Uverljivo. Ili, da se vratimo tekstu o Andriću, gde kritičar kaže da Andrić "ume da razmišlja o životu i životnim manifestacijama...". Spreman je Antonijević i da izvrgne podsmehu jednu anahronu kritiku koja govori o ličnosti piscu u okvirima romantičarske poeštie ("usamljenih sa Mlave"), kojog je još uvek u vidokrugu inspiracija pesnika... Ako već posmatramo knjigu koja je pred nama kao srodninu Bina-verovoj "Pantologiji..."., moramo reći da i ovde ima vrcavih mesta; tu, na primer, čitamo da pesme "redovno prevazilaze svoje naslove" ...

No, posmatrajući tekstove Damjanjana Antonijevića kao bumerang, koji je on sam bacio, bojim se da ne bismo daleko stigli; pomenuta knjiga nije parodija književne kritike i zahteva drugačiji pristup.

Pišući o poeziji Vaska Pope, naš kritičar objašnjava da: "Reč zapisи ovde određuje nezaobilaznost jednog prisustva, jednog tumačenja aktuelne stvarnosti (podvukao M.N.). U osnovi ovog i ovakvog pristupa književnom delu je da se književnost posmatra kao odraz stvarnosti; tačnije, da ona tumači odredene delove stvarnosti (to se jasno vidi u analizi Popine poezije, gde naš autor zna povodom čega je koji stih – kao tumačenje te stvarnosti – nastao). Iz tog ugla gledano, i logično je da se ova kritika (koja se prvenstveno zasniva zanima značenjem konkretnog umetničkog dela), iscrpljuje u tomu da odredeno delo služi kao odbrana od zla, od onečovećenja, o otuđenju, i čega sve ne, da se zalaže za humanizam... Dakle, delo koje tumači aktuelnu stvarnost u službi je progresa...". Simonovićeva knjiga peva, po negaciji, potrebu za buntom, sveštu, entuzijazmom, energijom, ozarenjem, nadom..., poezija Raše Livade takođe je buntarska; zna se protiv čega. Srboljub Mitić je "pesma obrana od zla", i da se ne umaramo. Suština je u tome da, po Antonijeviću, književnost nije na margini, da postoji nešto što je akcija književnosti, da se prisetimo i naslova ove knjige: "Akcija kritike". Književnost je, dakle, u službi. To je jedna od tačaka na kojoj smo smopremni da se sporimo sa Antonijevićem.)

Packa koja naš kritičar upućuje Zoranu Mišiću, govoreći da ovaj ne opaža "da je analitičnost kritike uslov za njenu sintetičnost", posebno je zanimljivo posle čitanja analiza Damjanjana Antonijevića. (Književna kritika nije analiza niti interpretacija književnog dela). Analiza stih po stih, uz znanje koji se delovi aktuelne stvarnosti tumače, jednostavno je na srednjoškolskom nivou. Svedoči stihove na reavan svoga tumačenja, naš kritičar beleži otkrića kao što je to da je "proleće simbol tek rodene slobode", ili pak to da zna da nema adekvativne metafore koja bi mogla označiti psihičke torture nad ljudima od one Popine "prerat nekome dušu" ... (Čak i u tom svodenju na jednoznačnost Popinih stihova, naš kritičar nema duha da ponudi drugačije rešenje. Po njemu, Popin stihovi "oštri vazduh slobode" znače da je pesnik imao u vidu "cenu kojom se plaća sloboda". Ne bi li bilo inspirativnije ponuditi tumačenje koje bi korespondiralo sa stihovima Branka Miljkovića: "Hoće li sloboda umeti da peva) kako što su sužnji pevali o njoj?"). No, kritika koja se bavi samo površinom književnog

dela, na vreme obilazi svaku moguću izbožinu, svaki nesporazum, koji bi zahtevaо napor. I kada se kao posledica analitičnosti pojavi sintetičnost: "U suštini i ova pesma se bavi otprom negativnim silama, aktivistički treirajući prkos odlučivanju, pripadnost humanitetu pod nebo svjeće otadžbine, doslednost čoveka koji pripada onom što je u njemu najdragocenije, a to je: ljubav, rad, sloboda i budućnost"; i kada, dakle, dospemo do te sintetičnosti, preostaje nam samo da se zapitamo da li je to pred nama književna kritika ili proglaš predizborne kampanje.

Kada smo već kod Zorana Mišića, recimo i to da on, po našem autoru, "ne spada u kriticu velikog formata". Na drugoj strani, Miodrag Pavlović je "jedan od najubedljivijih i najusupljivijih interpretatora poezije". I tu pada kritika Damjanjana Antonijevića. Ne učuvajući problem, naš kritičar ne piše gotovo ništa o Antologiji Zorana Mišića. A imao je to pitanje postavljeno, karte su bile podejane, trebalo je samo početi... Ali Antonijević nema snage da razmišlja o Antologiji u kontekstu antologija (čak i onih našstalih posle nje; mislim na Pavlovićevu antologiju), da ponudi problem, da ispituje. Da je, kojim slučajem, to učinio, video bi da Mišiću ne može reći da je kritičar malog formata; da je ovaj pokazao svoj sluh za poeziju upravo u svojoj Antologiji. (I nije tačno, to što tvrdi Antonijević, da je Mišić u Popu i Pavloviću afirmisao samo Lazu Kostića i Rastka Petrovića. Dovoljno je otvoriti Mišićevu Antologiju pa videti – baš u odnosu na Antologiju Miodraga Pavlovića – da su to u Crnjaški i Nastasijević, i Đačića...) Tekst koji bi želeo da bude ključni, tekst po kojem Antonijevićeva knjiga nosi ime, jedva da zasluzuje čitanje.

To je prividno korektna kritika, ali kritika koja ide po površini nečijeg dela, ne tražeći ono problemsko u tom delu, ne osmisljavajući ga ni u jednom novom kontekstu. Iako je svestan neophodnosti drugačijeg konteksta, čak i toga da nova dela deluju na prethodna, naš kritičar nije u stanju da dopre do relevantnog književnoistorijskog konteksta. Otuda i neke, u najmanju ruku, sumnjuće ocene.

Još jednom se vraćajući naslovu, zeliši bismo da ukažemo na prvu proručnu akciju te kritike. Kritika koja se oduševljava oduševljiva "paradoksom" Srboljuba Mitića: "ja ni na javi nisam ni u snima", zaboravljajući pri tom da je to opšte mesto onih koji stupaju u svet literature, dakle kritika koja se raduje tako izdvojenom primeru, mora biti svesna svoje akcije. Mora joj biti jasno da je to akcija be kritike.

IVAN ČOLOVIĆ:
»KNJIŽEVNOST NA
GROBLJU«, »Narodna
knjiga«, Beograd, 1983.

Piše: Jelena Stakić

Među prvim knjigama objavljenim u novopokrenutoj ediciji "Grifon" je i "Književnost na groblju", koja sadrži studiju Ivana Čolovića "Novi epitafi" i zbirku novih epitafa koje je ovaj autor godinama tražio i sakuplja po beogradskim grobljima.

Nove epitafe Čolović definiše kao vrstu pisano posmrtnog i zagrobnog